
Лаўрэн Юрага

...няма ані пекла, ані раю — ёсьць толькі лёс,
які чалавек сам сабе выбірае...

Лёс

Трыптых

1. Зьдзяйсненьне лёсу.

...Гэтым разам мой супернік — аграмадны і абсалютна чорны мурын з цяжкой груба цясанай дубінаю. Сонца адблісквае на выгаленым да люстраной гладкасьці чэрапе, адбіваецца тысячай бліску-так ад маленькіх абсідыянавых вострыяў, якімі абсаджанае нагалоўе ягонаі дубіны. Ён крыважэрна ўсьміхаецца і прымружвае вочы, паказваючы зьнешнюю бесклапотнасьць — ён ня лічыць мяне за вартага ворага. Ён ня памятае, што я забіў яго калісьці даўно, у далёкай і dziўнай краіне Куш.

На мурыне нічога няма, апроч леапардавай скуры, падперазанаі рамянём з падвешаным кароткім нажом. Зрэшты, з такой дубінаі яму не патрэбны

ані шчыт, ані латы — хто да яго зможа наблізіцца менш, як на дзесяць крокаў? Падысьці бліжэй — усё адно, што стаць на дарозе шалёнага слана — будзеш раздушаны ў момант.

У той раз я забіў яго на адлегласьці — з лука. Мая страла ўвайшла яму ў шыю, якраз скрозь залаты паўмесяц завушніцы пад левым вухам. Але, відаць, яна прабіла толькі цягліцы — ён адно матануў галавой і пабег на мяне з узьнятай дубінай у магутных руках. Але то быў не ягоны бой. Я нацешыўся тады аж досыць: калі ён набліжаўся да мяне, я выпускаў чарговую стралу — у руку ці ў нагу, і зноў адбываў на бясспечную адлегласьць. Напэўна, ніхто ў жыцьці з яго так ня здзекваўся, а тут і праціўнік значна драбнейшы — і не дастаць. Ягоныя цягліцы, што давалі яму заўсёды перавагу, аказаліся непатрэбным цяжарам, які перашкаджаў яму хутка бегчы, а нашто сіла, калі ня маеш у руках таго, супраць каго хацеў бы яе ўжыць.

Я ўволю набавіўся і толькі тады яго нарэшце забіў — пусціўшы стралу проста ў сэрца: яна ўвайшла паміж рэбраў пад масіўнай грудной цягліцай. Крыві не было відаць на ягонай чорнай спатнелай скуры. А ў вачах не было страху, толькі палёгка, што прыніжэньне скончылася. Ды ўсьмешка на вуснах. Не такая, як зараз. Шчасная. Але ён гэтага ўсяго ня помніць, бо памёр тады. А я памятаю, і мяне пачынае працінаць холад нядобрага прадчуваньня — ці перадведаньня? Але выбіраць няма з чаго, я сам вызначыў свой лёс. Выгукі сяброў справа, крыкі ворагаў злева. Годнасьць ваяра. Прызначэньне лёсу. Я дастаю з похваў меч і рушу наперад. Адкідваю ўбок шчыт — ад гэтай дубіны ён мяне не ўратуе, адно будзе замінаць.

Мурын ўжо не спрабуе ўдаваць соннага: скачок, узмах дубінай — і я ледзь ўнікаю першага ўдару. Нягледзячы на цяжар, дубіна лётае ў ягоных руках з маланкавай хуткасьцю. Я нават не спрабую атакаваць — толькі ўхіляюся. Узмах, яшчэ адзін — мурын падобны да касца на лузе. Аднак прыкра, што за траву — я. Яшчэ адзін узмах — гэтым разам маленькія вастрыі нагалоўя дубіны разрываюць мне левае вуха і здзіраюць скуру з шыі. Усё-ткі зачэпіла, хоць і ня так страшна, але прадчуваньні пачынаюць спраўджвацца. Узбадзэраны першым посьпехам, мурын робіць завялікі замах — і адкрываецца. Я атакую, але бяз сэнсу — ён скрытны, як вавёрка, хоць і вялізны: адскоквае і зваротным рухам скіроўвае дубіну на маё левае плячо. Шалёны боль!!! Я ня чую — адчуваю, як трушчацца з трэскам косьці і зьвіняць, ірвучыся, зьвязкі. Я ўжо ня ў стане спакойна разважаць, ня бачу нічога вакол, апроч нянавінай чорнай насмешлівай пысы. Выкінуўшы наперад руку з мечам, я рвуся да гэтага вясэлага ашчэру — вось зараз я дастану яго вастрыём клінгі, але маё правае плячо крушыць удар страшнай дубіны; я адлятаю на некалькі крокаў — цяпер ён дакладна пацэліў, і з добрага замаху.

Я яшчэ спрабую падняцца, устаю спачатку на адное калена. Зараз выпрастаюся... Марна — мурын нават не задае сабе працы працягваць бой — ён проста шпурляе дубіну ў мяне, і яна, ламаючы калені, зноў

валіць мяне на зямлю. Страшэнны боль усюды. Ужо не такі рэзкі, але й не такі невыносны. Блакітнае неба ўверсе выдаецца ружовым: я бачу яго праз чырванаватую смугу. Хутчэй бы ён мяне забіў! Я ведаю: ён зараз прыйдзе і ўсадзіць свой кароткі нож мне ў сэрца — проста паміж рэбраў. Я гэта ведаю, як ведаю, што заўтра зраніцы я зноў прагнуся жывы і здаровы. І зноў выйду біцца з чарговым супарам. Магчыма, гэта будзе гот. А, можа, араб, якога я закалоў пазалетась. І зноў будзе ўсё паўтарацца з дакладнасцю наадварот. Я буду паміраць у пакутах, падобных да тых, якія задаваў сам, і зноў буду назаўтра адраджацца для новага бою, сьмерці і пакуты. І так бясконца, бо няма ані пекла, ані раю — ёсьць толькі лёс, які чалавек сам сабе выбірае, але выварат гэтага выбару часьцяком горшы за ўсялякае пекла.

Вось ужо набліжаецца мой супернік. Аграмадны цень захінае неба нада мною, моцныя пальцы сьціскаюць горла, а ўверсе раптам бліскае лязо нажа. Нарэшце...

1997г.

2. Выкананьне лёсу.

Яшчэ дзіцём я імкнуўся да мудрасьці і таемных ведаў. Мне здавалася, што я буду шчаслівым, калі зьведаю, як расьце кветка, чаму грміць гром, або пра што сьпявае птушка. Таму я палічыў за цуд, калі мая мара збылася, і стары чараўнік абраў мяне сваім вучнем. Зрэшты, нічога цудоўнага тут ня было: ён проста ўмеў бачыць чужыя думкі, а доўгае пражытае жыцьцё дало яму здольнасьць чытаць людскія характары па тварах ды ўчынках, і таму ён ведаў, што я ня спынюся на паўдарозе — якой бы цяжкай дарога ні была... Так, ён ведаў, што я пайду да канца... Бо шлях мага якраз і вымагае нястомнасьці, упартасьці ды цягавітасьці. Простыя людзі думваюць, што тое няцяжкая праца – чараваць. Нібы ўздымеш чароўнае жазло, прамовіш заклён — і ўсё, цуд стаўся. Але-ж не! Усё гэта — толькі ўява! Жазло і заклён адно ўзмацняюць чараваньне, але сапраўдны маг можа тварыць неверагодныя цуды і бяз іх. Бо цуды творацца высылкам волі, а не ўздыманьнем драўніны – іначай кожны дрывасек быў бы магам. Усё жыцьцё вучань чараўніка ідзе гэтым шляхам, каб толькі на схіле гадоў пакінуць свайго настаўніка і пайсьці да людзей, дзе будзе кудзевствамі дапамагаць ім. Усё сваё жыцьцё да гэтага часу ён праводзіць у гартаваньні волі, вывучэньні законаў Лёсу ды развагах аб таямніцах сусьвету. Сьпярга ён вучыцца прыслухоўвацца ды прыглядацца да самых прасьцейшых прыродных зьяваў: шапацення лістоты, зьяньня сонца, плёскату ручайкі або бегу зайца. Потым пераходзіць да разуменьня рэчаў больш складаных і прыхаваных – як мова зьвяроў ды птушак або думкі людзей, — аж пакуль нарэшце ён не пачуваецца дастаткова моцным і мудрым, каб загадваць стыхіям ці раіцца з зоркамі.

Усё прыходзіць спакваля. Калі я стаў юнаком, дык ужо даўно ведаў, як расьце кветка, і быў дасьпелы да вывучэння зьвярынае мовы. Цяперака мне ўсё гэта зусім не было так цікава, як калісьці ў дзяцінстве. Я ўжо марыў, што пры дапамозе чараваньня зраблюся багатым і шчаслівым, што змагу спакусіць любую кабету, знайсці скарб і абмінуць пастку нядобразычліўцаў. Але я быў вытрывалы: усё адно раніцай я садзіў кветкі, а па начах падслухоўваў размовы ваўкоў, бо ведаў, што пачацьчытаць можна толькі навучыўшыся альфабэту.

Сталым чалавекам я, слухаючы птушак, атрымліваў асалоду ўжо ня толькі ад меладычнасьці іхных сьпеваў. Птушкі сьпявалі на маёй мове. Я мог бачыць скрозь сьцены і скрозь зямлю, і таму, калі б толькі захацеў, мог бы знайсці хоць усе скарбы сьвету – але навошта? Багацьце больш не прыцягвала мяне. Ці цяжкія ды задушлівыя багатыя шаты дадуць мне большае задавальненьне пры хадзе, чым гэтая лёгкая ільняная апрадка? Ці золата ды мрамур палацавых сьценаў будуць прыгажэйшыя за вясновы сьвітанак? А кабеты? Ці асалодзяць яны маю душу болей, чым той птушыны сьпеў? Не. Што праўда, іншая жарсьць паліла ўжо мой дух: улада і ўсемагутнасьць, веліч. Улада над морам ды вятрамі, улада над людзьмі, улада над сьветам... Здольнасьць вырашаць лёсы дзяржаваў. Можнасьць ствараць і руйнаваць сусьветы. І я далей ішоў гэтым шляхам. Я вучыўся і разважаў, я ўмацоўваў і ствараў самога сябе...

І вось прыйшоў дзень, калі я навучыўся ўсяму, што мог мне даць мой стары Настаўнік. Выходзячы, я ў апошні раз пераступіў парог ягонае сьціплае ляснае хаціны. Я ўздыхнуў на поўныя грудзі. Цяперака я здольны ажыцьцявіць свае мары, нават самыя неймаверныя. Я магу прыняць аблічча кожнага чалавека або змусіць яго думаць, казаць і дзейнічаць так, як таго хачу я. Я магу раптоўным пяруном спаліць цэлае войска, наляцелым шугавеям патапіць флот або землятрусам зраўняць каралеўства з зямлёй. Я магу цалкам зьмяніць гэты сьвет: зруйнаваць яго дазваньня, перавярнуць дагары зямлёй або насяліць трохвокімі волатамі ды сямірукімі карлікамі. Я магу стварыць новы сусьвет для сябе, дзе буду богам ці каралём — у залежнасьці ад жаданьня. Але... мне гэтага больш ня трэба. Гэта, бадай, і ёсьць галоўны закон Лёсу: кожнае тваё жаданьне ў жыцьці можа спраўдзіцца, але зазвычай гэта адбываецца толькі тады, калі яно перастае быць тваім жаданьнем. Багацьце даецца таму, хто апанаваў сваю прагу раскошы, а ўлада — таму, хто пераадолеў жарсьць уладараньня.

Я ізноў уздыхаю на поўныя грудзі і, абапіраючыся на кульбу, іду па сьцежцы — у паселішча, дзе людзі маюць патрэбу ў кудзебствах.

2003 г.

3. Тварэньне лёсу.

Я малюся сярод камянёў перад пячорай — гэткай жа старажытнай, як і навакольныя горы. Жрацы майго народу напрацягу вякоў прыходзяць сюды, каб прынесці свае ахвяры багам.

Я пакуль што паслушнік. На мне белыя ільняныя шаты, валасы, перавязаныя скураным раменьчыкам з уплеценымі ў яго мядзянымі бляшкамі — выявамі агню. Сёння мне споўніцца трыццаць гадоў. Гэта дзень, калі паслушнік мусіць прыняць канчатковае рашэньне: застацца з людзьмі ці ўсё-ж асудзіць сябе на самоту малітваў і ўласнае тварэньне лёсу. Старыя манускрыпты параўноўваюць жыццё жраца з працаю рамесніка, які, узяўшы ў рукі воск ці гліну, выляпляе сваімі ўмелымі пальцамі фігуркі людзей і зьвяроў — паводле ўласнага жаданьня, але й згодна з фактурай матэрыялу — боскімі законамі.

Шлях жраца пачынаецца ад гэтае пячоры. У часіну, блізкую моманту ягонага нараджэньня, Вярхоўныя вядуць паслушніка ў пячору і тады — адзіны раз у жыцці — ён можа зазірнуць у Люстра Лёсу, каб убачыць адбітак наканаваньня. Так кажуць легенды.

Трое Вярхоўных жрацоў выходзіць з пячоры. Адзін з іх — Старэйшы — падыходзіць і бярэ мяне за згін кісьці — там, дзе б'ецца нябачная жылка, адчувальная толькі на дотык. Кажуць, што па ейным біеньні можна распазнаць дакладны час народзінаў чалавека — у той самы месяц, дзень і гадзіну яно ўзмацняецца, даходзячы ў належны момант да непараўнальнай моцы і часьціні. Старэйшы нейкі час уважліва слухае гэтае біеньне; потым, ўпэўніўшыся, што астралагічныя падлікі не былі памылковымя, ківае сівой галавой і вядзе за сабой. Двое іншых Вярхоўных ідуць перад намі. І вось за калідорам, што выдзьмуў вецер ды прамылі ў скалах дажджы, — пячора. Агромністая каменная зала, аточаная аркадамі зрослых сталактытаў ды сталагмітаў — такіх сіметрычных, дакладных формаю і памерамі, што ня верыцца ў іхнае прыроднае паходжаньне. Зрэшты, чаму прыроднае — гэтую пячору спрадвеку прызначылі богі на сваё капішча. За калонамі сталактытаў відно бялявы камень сьценаў ды чорныя адтуліны калідораў, што разыходзяцца ад галоўнае пячоры ва ўсе бакі.

У цэнтры ўзвышаецца маналітны алтар з чорнага каменю, з расколіны пасярэдзіне якога вырываецца пламень Вечнага Зьніча.

Вярхоўныя, што сьпераду, падаюць ніцма перад алтаром і голасна моляцца. Я хачу зрабіць тое ж, але Старэйшы, рушыўшы далей, дае мне знак ісьці за імі — за алтар, за сталактытавую каланаду. Пасьля даўгой і цёмнай амфілады каменных залаў мы прыходзім ў невялікі ідэальна круглы пакой. З ягонай падлогі расьце металёвая бліскучая ваза-кветка. Вось яно — Люстра Лёсу! Старэйшы жрэц творыць над ім нейкі заклён, і з сярэдзіны вазы шугае вагонь. Жрэц ціхім голасам загадвае мне падыйсьці і глядзець, сам-жа адыходзіць да выйсьця — тое, што зьявіцца ў Люстры, прызначана толькі для мяне.

Я падыходжу і ўважліва ўзіраюся ў паверхню таго, чым напоўненае

гэтае дзівоснае начыньне, — ці тое нейкае вадкасьці, ці тое плыннага металу. Гэтае зьмесьціва яшчэ палымнее маленькімі язычкамі агню, якія ўсё меньшаюць, аж урэшце зьнікаюць зусім. Паверхня ад сярэдзіны пачынае нібы адтайваць, адсланяючы ўшыркі ды ўглыб спачатку яшчэ цьмяныя і бясформеныя вобразы, якія паступова ясьнеюць і робяцца больш выразнымі. І вось я ўжо бачу сечу. Так акрэслена, што разьбіраю паасобныя твары, і нават чую аддалены бразгат зброі. Вось у сярэдзіне выявы зьяўляецца постаць ваяра, закутага ў дасьпехі. Ягоны твар праманее нянавісьцю ды лютасьцю, вочы блішчаць, як у ваўка, на плашчы — пырскі варожае крыві. Ягоны меч разыюшана ўзьлятае і апускаецца на голавы ворагаў, расколваючы іх разам з шаломамі. Я гляджу на яго і раптам пачынаю разумець, што ён гэта я: я-ня-тут. Я адчуваю адначасова і гонар, і ўзьнёсласьць, і страх, і пагарду. Гэта я-ня-тут. Я ўздыхаю з палёгкай... а мо' з жалем? Вобраз туманіцца, паверхня зноў пакрываецца нібы шацьцю. Я ськіроўваюся да выхаду, але Старэйшы, што назірае за мной ад ўваходу, дае знак застацца і глядзець далей. Паверхня зноў растае. Цяперака я бачу немаладога сівога чалавека. На ягоным твары — моц, у вачох — водбліск праніклівага розуму ды незямное мудрасьці. Паволі праяўляецца абстаноўка пакою, у якім ён знаходзіцца. Паўсюль кнігі ў пацямнелых, мусіць, ад старасьці скураных аправах, пукі дзіўных зэлак ды незразумелыя мудрагелістыя прылады. Я ўглядаюся ў ягоны твар і зноў ува мне пачынаюць расьці зьмешаныя, неаднастайныя пачуцьці. Зноў я разумею, што і ён — гэта я-ня-тут. Я, які ня ў гэтым сусьвеце, і, магчыма, ня ў гэты час.

Выява і гэтым разам пачынае мутнець ды расплывацца. Урэшце зьнікае. Я яшчэ пэўны час гляджу ў Люстра, але болей шаць не разыходзіцца, і новыя вобразы не зьяўляюцца. Я запытальна гляджу на Старэйшага, і ён паказвае, каб я выходзіў. Мы моўчкі рушым ізноў праз усе раней пройдзеныя залі і калідоры, і толькі пры выйсьці з пячоры на сьвет ён ціхутка нагадвае: «Памятай пра ўбачанае ... жрэц!»

Я адчуваю разгубленасьць: я ўжо жрэц? Без аніякіх рытуалаў і цырымоніяў, без прысягаў і ўскладаньня ахвяры?.. Па камяністай сыцяжыне я паволі спускаюся ўніз, у даліну. Там я збудую сабе хаціну з глыжакоў і буду жыць малітвамі, пастом і звычайнай працаю. Тварыць свой лёс тут. І разважаць над ім далей, хаця, зрэшты, ужо і так ведаю, што мой шлях — гэта ня слава і ня мудрасьць; ну, а ўсе іншыя шляхі адкрытыя.

1998г.